

LUCRĂRI REPREZENTATIVE ALE TIPARULUI DIN SECOLUL AL XVIII-LEA ÎN COLECȚIA BȘ USARB

TYPICAL WORKS PUBLISHED IN THE EIGHTEENTH CENTURY IN
UNIVERSITY LIBRARY COLLECTION

ELENA CRISTIAN

Abstract: *The article deals with rare book collection of the Scientific Library USARB which includes 7 050 documents, of which 23 volumes published in the eighteenth century. The collection of rare books is valuable both through their length of service, as well as through the content text, records, printed in most centres in Romania, Greece, France and Russia. Cyrillic alphabet in the 18th century was the only one in which they were printed books of Church and secular books.*

Keywords: *old book, the 18th Century, old Romanian books, foreign book, religious book, historical book*

„În cărți se adăpostește sufletul timpurilor trecute.”
Thomas Carlyle.

Biblioteca Științifică USARB deține o **colecție de Carte Rară, care cuprinde peste 7 050 documente**, din secolele XVIII-XXI. Colecția rară reprezintă sufletul Bibliotecii, cartea sa de vizită, emblema de noblețe. Născută din nucleul inițial al Bibliotecii (1945), această colecție păstrează carte românească veche și carte străină veche alcătuind un tezaur cultural de excepție. Colecția rară include 23 de volume editate în secolul al XVIII-lea, valoroase atât prin vechimea lor, cât și prin conținutul textelor, a însemnărilor marginale, tipărite în cele mai mari centre din România, Grecia, Franța și Rusia. Alfabetul chirilic în secolul al XVIII-lea a fost singurul în care au fost tipărite cărți de biserică și cărți seculare.

Pe baza însemnelor de proprietate aflate pe cărți, se pot identifica mai multe surse ale provenienței volumelor.

- **Arhimandritul Marchel** de la Catedrala „Constantin și Elena”
- **Preotul Vasile Secrieru**, fost colaborator al BȘ
- **Ioan Vasile Nicorici** cadru didactic universitar
- **Bibl. Cent. S. Et. de pret**
- Ея. Превосходительства Анна Петровна Лйнеманъ.

Conținutul documentelor este divers în mai multe limbi și se compune din domeniile:

- Filosofie - 1 ex.,
- Religie - 10 ex.,
- Literatură - 7 ex.,
- Istorie - 5 ex..

Predomină operele în limbile română și rusă, cu caractere slavone dar deținem și tipărituri scrise în limbile franceză, italiană și greacă.

Unele tipărituri dețin însemnări manuscrise care apar pe forțat ori pe pagina de titlu și oferă informații privind numele și, eventual, localitatea unde au trăit unii dintre foștii posesori (preot Gh. Armașu, satul Petreni; Prea Sfințitul MARCHEL, Episcop de Bălți și Fălești; preot Vasile Secrieru; slujitor Cenușa Serafim, ș.a.).

Starea de conservare a majorității cărților este mediocră, uzură funcțională, intemperiiile lăsându-și amprenta asupra lor. Cărțile religioase prezintă în general degradări cauzate de uzura funcțională și îndelungată, timp de mai multe generații.

Cartea românească veche din secolul al XVIII-lea este reprezentată prin scrieri cu tematică religioasă, remarcabile prin raritatea lor. Dimensiunile lucrărilor sînt diferite – de la 7,5 cm x 21,5 cm, precum Octoihi și Slujbele Sfinților de Obște Acum a Patra oară cu adaajire Vecerniilor a fiește căruia Glas, Duminechi seara, așezat și tipărit, după rînduiala Bisericii Răsăritului. Blaj - 1972, pînă la volume de mari proporții, precum 23,5 cm x 37,1 cm, Житя святых на сентябрь месяц в 1755-1759 г. O parte din volume au copertile din carton îmbrăcate în piele, ornamentate prin simboluri biblice, sfînta cruce cu decorul aurit, iar altele sînt puse în cutii speciale pentru cărți.

Cea mai veche tipăritură existentă în colecția noastră este **Sfînta și Dumnezeiască Evanghelie care acum întii sau Tipărit întru același chip în zilele prea înălțatului Domn Io Grigorie Ioan Voevod cu osirdirea și cu toată cheltuiala Prea Sfințitului Mitropolit al Moldovei Kvri Gavril**. În Sfînta Mitropolie a Iașului. 1761. 396 p. : il.

Gravurile lucrării sînt executate cu o deosebită măiestrie, în stil realist, efectele de umbră și lumină fiind realizate prin hașură. Titlul este încadrat de o impresionantă poartă, care cuprinde în ea o adevărată teologie a Evangheliei. În partea centrală în zona superioară este Iisus Hristos Arhiereu tronînd și binecuvîntînd. Cartea cuprinde 4 evanghelii, înainte de începutul fiecărei Evanghelii este așezată imaginea frumos ornamentată a evanghelistului care a scris-o. Astfel, primul este Sf. Ev. Ioan, urmat de Sf. Ev. Matei, Sf. Ev. Luca, Sf. Ev. Marcu. Evanghelia este cartea indispensabilă cultului, din ea Hristos vorbește permanent oamenilor ori de cîte ori se adună din dorința de a intra în comuniune personală cu El, aducîndu-i jertfă de laudă, de mulțumire sau cerînd „cele bune și de folos sufletului și trupului”. Donație de la preotul Vasile Secrieru.

Remarcăm și alte exemplare religioase prețioase:

Казания : [Predici, cuvinte de învățătură la duminici și sărbători : Vasile cel Mare Grigorie Bogoslovu, Ioan Gură de Aur, Ioan Damaschin...]. – [S.l. : S.n.], 1790. – 1730 p. Coperta este din lemn acoperită cu piele cu ornamente imprimate și cu încheietori metalice. Donație de la Catedrala Constantin și Elena din Bălți, Arhimandritul Marchel. O carte bisericească destinată cultului ortodox, scrisă în limba slavonă veche, care cuprinde cîntările fiecărei zile din săptămîină, predici bisericești, în care sînt explicate pasaje din Noul Testament la duminici și la marile sărbători.

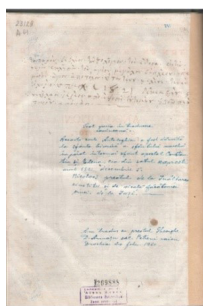

Octoihi și Slujbele Sfinților de Obște Acum a Patra oară cu adaojirea Vecer-niilor a fiește căruia Glas, Duminechi seara, așezat și tipărit, după rînduiala Bisericii Răsăritului. Blaj: Типогр. Семинарюлуй, 1792. Pag. necunoscută. (Октоихъ ши Службеле Сфинцилор де Обште Акум апатра оарэ ку ада-ожиря вечерниилор а фиеште кэруя Глас, Думинекъ сэра, ашезат ши типэрит, дупэ рындюяла Бисеречй Рэсэритулуй / Супт Стэпынирея пря Ынэлца-тулуй Рым-лянилор Принцулуй Ардялулуй франчиск. – Блаж, 1792. Această scriere reprezintă suportul de bază pentru viața (liturgică pe tot parcursul anului bisericesc, și anume liturgiile de duminicile seara. Volumul este incomplet, lipsesc pagini, nu s-a păstrat coperta, dar are foaia de titlu ornamentată colorat, se păstrează în cutie specială, avînd un grad de uzură fizică ridicată.

Cartea religioasă în limba greacă:

Antologion ton o' log eniagtog. Enetiehsi: [S.n.], 1776. 574 p. (ΑΝΟΟΛΟΓΙΟΝ ΤΟΥ Ο' ΛΟΓΟΥ ΕΝΙΑΥΤΟΥ). Volumul conține o prezentare a rînduieiilor bisericești, se remarcă prin pagina de titlu încărcată cu gravuri și ornamente bogate, precum și litere gravate în funcție de conținutul capitolelor pe care le deține. Pe foaia de titlu, pe verso, se află un text scris de către preotul Gheorghe Armașu din satul Petreni, raionul Drochia, la data de 20 februarie 1960: „această carte Antologhion a fost dăruită la sfânta biserică a Sfântului marelui împărat întocmai Sfântul Apostol Constantin și Elena, cea din satul Caprești în anul 1821 decembrie 5. Nicolaos preotul de la Înălțarea cinstitei și de viață făcătoare cruci de la Iași”.

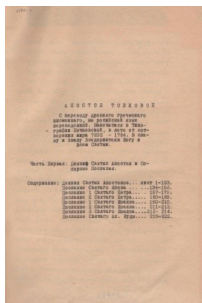
Cartea religioasă în limba franceză:

Chateaubriand, François - René. Le génie du christianisme (Fransua Rene de Șatobrian. Genul creștinizmului). – Paris : R. Roger et F. Chernoviz, [1802?] – T. 1–2. T. 1. P. 1–3 : Dogmes et doctrine. – Poétique du christianisme ; Beaux - Arts et littérature. – 466 p. T. 2. P. 3–4 : Beaux - Arts ; Litterature, Culte. – 467 p. Lucrarea este o operă apologetică scrisă , în timpul exilului său în Anglia între 1795-1799. Autorul susține că existența lui Dumnezeu în religia creștină este atestată prin armonia lumii și frumusețea naturii. Nici o religie pînă la creștinism n-a pătruns în misterele sufletului uman. Creștinismul a salvat civilizația, a favorizat dezvoltarea artei și literaturii.

Cartea religioasă în limba rusă/slavonă:

Апостол толковый с переводу древняго греческаго писменнаго, на российской язык переведенной – Ч.1 : Деяние Святых Апостол и Соборные Послания. Почаев: Тип. Почаевская, [1784]. - 450 p.

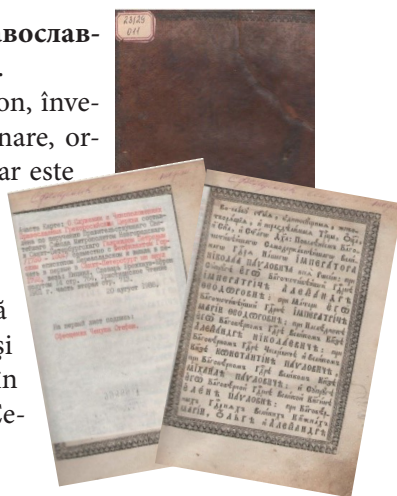
O ediție voluminoasă de înaltă calitate, ornamentată cu gravură pe prima pagină și diverse viniete. Aces volum este dedicat comentariu faptelor apostolilor: Sfântul Iacob, Sfântul Petru, Sfântul Ioan, Sfântul Apostol Iuda.

Житя святых на сентябрь месяц. М.: [S.n.], [1755-1759]. 270 p. Înregistrare: Pe foaie vatman scris Возможно это – первое Московское Издание Житии Святых в [1755-59]. Lucrarea cuprinde genul de literatură religioasă, care descrie viața și faptele sfinților, viețile sfinților sînt pe bază de calendar, în conformitate cu zilele de sărbători. Septembrie. 01 septembrie – Afanasii Marele Arhiepiscop Alexadrivschii; 02 septembrie – Ambrosii Episcop Mediolanschi; 03 septembrie – Fadei Sfint Apostol, etc.

О служении и Чиноположениях Православных Грекороссийския Церкви. [1799] г. – 175 р.

Cartea păstrează coverta originală din carton, învelită în piele brună, cotorul este decorat cu 5 chenare, ornamentate floral. Lipsește foaia de titlu cu date, dar este scris pe o foaie de calc informația, “Această carte este scrisă la indicațiile guvernatorului Sfântul Sinod Mitropolitul Novgorodului și Sang-Peterburgului Gavril Petrovîm (1730 – 1801) împreună cu Feofilactom Gorschim episcop Pereaslavnîm, și a intrat la tipărire prima dată în Sang-Peterburg în anul 1792”. Pe prima pagină semnătura - slujitor Cenușa Serafim.

Синод : поучении на все воскресные и праздничные дни [1770]. - 884 р. Ediție bibliofilă, ornată cu gravură în prima pagină (cea cu portretul icoanei Sfânta Treime), fiecare capitol cuprinde o reprezentare a unui simbol religios cu semnificație creștină sfântă.

Pe versoul foi de titlu găsim inscripție „Cartea aceasta este de la Gheorghe Rusnac-Marcu. Ca amintire părintelui Gheorghe Armașu”. Asemenea inscripții de apartenență sau donație sunt destul de frecvente pe cărțile sfinte.

Menționăm că 6 volume religioase fac parte din donația de la Ioan Vasile Nicorici, care în anul 2010 a donat bibliotecii, o bibliotecă personală de cărți constituită din 694 titluri în 750 exemplare din domeniul teologiei și istoriei, care a aparținut regretatului preot, mare cărturar și cunoscător de limbi moarte, Gheorghe Armașu, preot în satul Petreni, raionul Drochia, de aceea pe multe exemplare se întâlnesc însemnări manuscrise a acestui preot.

Cartea veche străină, din secolul al XVIII-lea este reprezentată prin 12 volume în limba rusă cu caractere slavone, tipărite la Москвъ; Санктпетербургъ; Калуга, în anii 1765-1793, fiind niște traduceri ale unor autori francezi, polonezi. Cărțile au un exterior identic, formatul 1, legătura trainic executată în copertă rigidă și ușoară îmbrăcată în piele, de o nuanță maro deschis, avînd cotorul gravat cu o etichetă pe care poate fi identificat numele autorului și titlul cărții. Volumele sînt înfrumusețate, după moda timpului cu mici imagini la începutul și sfîrșitul capitolelor.

Menționăm lucrările din domeniul literaturii

- **Альзира или американцы. Трагедія.** Сочинение Г. Вольтера. - Въ Санктпетербургъ. Печатано съ дозволения Указнаго у Шнора на иждивении П. Б, 1786. - 82 р.
- **Ангола индїйская повѣсть.** Сочинение безъ правдоподобія. Переведена съ Французскаго. Часть первая. - Въ Москвъ, въ вольной типографіи Пономарева, 1785. - 148 р.
- **Достопамятныя и любопытныя приключенія Алфреда, короля англосаксонскаго.** Сочинение Барона Галлера. Переводъ съ Французскаго. - Москва, въ Типографіи Компаніи Типографической съ Указнаго дозволения, 1788. - 163 р.
- **Новое киронаставленіе, или путешествія Кировы** съ приложенными разговорами о богословіи и Баснотворствѣ древнихъ, сочиненныя Господиномъ Рамзеемъ. Перевель Авраамъ Волковъ. Часть первая. - Печатано при Императорскомъ Московскомъ Университетъ, 1765. - 167 р.
- **Прекрасная Россіянка.** Часть первая. - Москва. Печатано въ вольной Типографіи А. Ръшетникова, 1790. - 110 р.

• **Принцесса Вавилонская.** Трагедія. Сочиненіе Г. Вольтера. - Въ Санктпетербургъ 1789. - 238 р.

• **Разсужденіе о началъ и основаніи неравенства** между людьми, сочиненное Ж. Ж. Руссо. Перевелъ Павелъ Потемкинъ. - Въ Москвѣ, въ Университетской Типографіи у Н. Новикова, 1782. - 308 р.

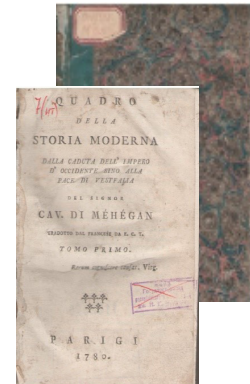
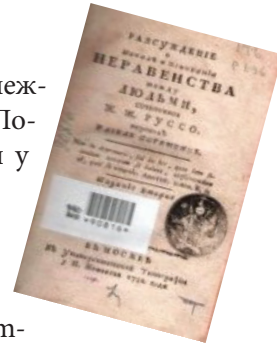
• **Странствованіе не умирающаго челоуька** по знатнѣйшимъ древнимъ государствамъ, содержащее въ себѣ шонкія критическія разсужденія на древнихъ дѣеписателей представленныя въ любопытномъ и приятномъ видѣ, съ основательнымъ описаніемъ древнихъ знаменитыхъ мужей. Въ двухъ частяхъ. Переводъ съ Польскаго. - Калуга. Съ Указнаго дозволенія. 1794, - 137 р.

Publicația de filosofie:

Разсужденіе о началъ и основаніи неравенства между людьми, сочиненное Ж. Ж. Руссо. Перевелъ Павелъ Потемкинъ. - Въ Москвѣ, въ Университетской Типографіи у Н. Новикова, 1782. - 308 р.

Menționăm scrierile istorice din secolul 18:

Volumul în limba italiană - **Guillaume Alexandre de Mehegan. Quadro Della Storia Moderna Dalla Caduta Dell' Impero D'Occidente Sino Alla Pace Di Vestfalia del signor Cav. Di Mehegan tradotto dal francese da E. C. T. Tomo primo.** - Parigi, 1780. (Prezentarea generală a istoriei moderne de la căderea Imperiului de Vest până la Pacea de la Westfalia a domnului CAV de Mehegan tradus din franceză de E.C.T.), 1780. Cartea păstrează coperta originală, din carton învelit în hîrtie neutră, cotorul este decorat cu chenar auriu, iar baza prezintă piele nevă. În interiorul volumului capitolele sunt marcate cu diverse frontispicii ornamentate cu motive abstracte. Starea de conservare a exemplarului este ușor deteriorată, cu dezlipirea unor foi în diferite zone, iar cotorul este parțial desprins de blocul cărții.

Alte documente din domeniul istoriei:

- **Жизнь австрійскаго генералиссимуса Барона Лаудона**, славнѣйшаго въ нынѣшнемъ вѣкѣ Полководца, съ подробнымъ описаніемъ всѣхъ военныхъ дѣйствій, кои приобрѣли ему безсмертную славу. Часть первая. - Въ Москвѣ, въ Типографіи Пуговишника и С, 1793. - 108 р., съ приложеніемъ гравированнаго портрета.
- **Жизнь и ужасныя дѣянія римскаго императора Нерона.** Перевелъ съ Французскаго Г. М. - Въ Санктпетербургѣ печатано въ Императорской Типографіи, иждивеніемъ И. Глазунова. 1792. - 187 р.
- **Исторія о завоеваніи Китая Манжурскими татарами**, состоящая въ 5 книгахъ, Сочиненная г. Воже де Брюнемъ В et Р. Д. М. Перевелъ съ Французскаго А. Р. - Москва, въ Типографіи Компаніи Типографической съ Указнаго дозволенія, 1788. - 603 р.

• **Ядро греческія исторіи. Переведено съ Французскаго Иваномъ Иконниковымъ.** Провинціальнымъ Секретаремъ. Печатано съ дозволенія указаго въ привилегированной типографіи у г. Вильковского и Галченкова. - Въ Санктпетербургъ: 1785, – 194 р.

Editarea acestor volume luxoase a fost dedicată anumitor personalități, (generalii) din acele timpuri, pentru a avea o mai mare circulație. Drept mărturie servind dedicațiile făcute de traducători pe foaia de gardă:

- Его Высокородію **ВАСИЛЮ ПЕТРОВИЧУ МИТУСОВУ**, Господину Калужскаго намѣстничества Порутчику правителя Полковнику, и Ордена Св. Равно-Апостольнаго Князя Владимира 3 й степени, Кавалеру, Милостивому Государю;
- Его Высокопревосходительству, Господину Генераль – Аншефу, Сенатору и Ордена Св. Александра Невскаго, Бълаго Орла, Св. Станислава и Св. Анны, Кавалеру, **ФЕДОРУ ИВАНОВИЧУ ГЛЪБОВУ**, Милостивѣйшему Государю;
- Его Сіятельству Милостивому Государю Графу **АЛЕКСАНДРУ АНДРЕВИЧУ БЕЗБОРОДКЪ**, Тайному Совѣтнику и разныхъ орденовъ, Кавалеру;
- Его Сіятельству, Генераль – Фелдцейгмейстеру, надъ Фортификаціями, Генераль – Директору, Кавалергардскаго корпуса, Шефу, Дѣйствительному Камергеру, Лейбгвардіи коннаго полку, Подполковнику, Канцеляріи опекунства иностранныхъ, Президенту, Святаго Андрея Первозваннаго, Святаго Александра Невскаго и Святыя Анны, Кавалеру, Милостивому Государю, Графу **ГРИГОРЮ ГРИГОРЬЕВИЧУ ОРЛОВУ**;
- Его Сіятельству, войскъ Ея Императорскаго Величества, Самодержицы Всероссійской, Высокоповелительному Господину Генераль – Фелдмаршалу, Дѣйствительному Камергеру, Сенатору, обоихъ Россійскихъ орденовъ и польскаго бѣлаго орла, Кавалеру, Графу **ПЕТРУ СЕМЕНОВИЧУ САЛТЫКОВУ**, Милостивому Государю; etc.

Concluzii:

Fiecare bibliotecă are în colecțiile sale ceva special ce „se scoate” doar cu anumite ocazii și doar pentru un anume public. Din această categorie fac parte cărțile de patrimoniu, care nu sînt foarte multe în bibliotecile universitare și din ce în ce mai puține vor mai fi achiziționate în viitor.

Referințe bibliografice:

1. *Biblioteca muzeului județean de istorie Brașov* [on-line] [citat 12 dec. 2014]. Disponibil: http://istoriebv.ro/?page_id=25.
2. *Cartea rară în limba franceză (secolul XVIII-XX)* : Contribuții bibliografice. Bălți : Bibl. Șt. a Univ. de Stat „Alec Russo” din Bălți, 2010. 206 p. ISBN 978-9975-931-64-9.
3. CIOBANU, Petru. Valori culturale - religioase păstrate în colecția „Carte rară”. In: *Confluente bibliologice*. 2011, nr. 1-2, pp. 81-91.
4. COȘMA, Doina ; MACARIE, Diana. Carte de patrimoniu aflate în posesia Muzeului Municipal Mediaș. In: *Biblioteca*. 2011, nr.4, pp. 115-117.
5. *Книги кириллической печати в фондах музея заповедника Кижы, век. XVIII* [on-line] [citat 12 dec. 2014]. Disponibil: <http://kizhi.karelia.ru/library/kirill-pechat/553.html>.